

НУМІЗМАТИЧНІ МУЗЕЙНІ КОЛЕКЦІЇ

УДК 069(1-4)+930:[737+671.4+343.5]+94:336.7(091)(398+477.7)“14/17”

Андрій Сергійович Бойко-Гагарін
кандидат історичних наук,
провідний науковий співробітник
сектору нумізматики, фалеристики, медальєрики та боністики
науково-дослідного відділу збереження фондів,
Національний музей історії України
(Київ, Україна)
boiko.gagarin@gmail.com

Andrii Boiko-Gagarin
PhD,
Leading researcher of the numismatics, faleristics,
medals and bonistics sector of the research department of preservation
National Museum of Ukrainian History
(Kiev, Ukraine)

ТОГОЧАСНІ ПІДРОБКИ ІСЛАМСЬКИХ МОНЕТ ІЗ КОЛЕКЦІЇ В. ГРІНЬКОВСЬКОГО У ЗІБРАННІ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

THE COUNTERFEITS OF THE ISLAMIC COINS FROM V.P. GRINKOVSKYI COLLECTION IN THE NATIONAL MUSEUM OF UKRAINIAN HISTORY

Анотація

У статті розглянуто тогочасні приватні підробки ісламських монет із колекції краєзнавця В. Грінковського у зібранні Національного музею історії України. Досліджені фальшиві монети із музейної колекції суттєво доповнюють уявлення про фальшування монет у Північному Причорномор'ї в Османську добу. Приватні підробки монет Османської імперії та Кримського ханства, знайдені в районі Білгорода-Дністровського, дають уявлення про розмаїття прототипів для виготовлення підробок (монет різних османських султанів та кримських ханів, монетних дворів та різних років карбування), а також використаних фальшивомонетниками технологій їх виготовлення. На особливу увагу заслуговує локальна імітація монет Кримського ханства, характерна лише для знахідок Бессарабії, наявна в дослідженій колекції.

Ключові слова: Національний музей історії України, колекція В. Грінковського, Північне Причорномор'я; Бессарабія; фальшива монета; підробка; імітація; кустарна підробка; технології виробництва

Summary

This article deals with the old counterfeits of the Islamic coins from the collection of ethnographer V.P. Grinkovskiy in the National museum of Ukrainian history. Investigated coins from the museum collection, reveal insight into the counterfeiting coins in the North Black Sea coast in Ottoman period. The private duffers of the Ottoman Empire and the Crimean Khanate, excavated in the aria of modern Bilgorod-Dnistrovskiy city, gave us an idea about prototypes for counterfeiting (different coins of Ottoman sultans and Crimean khans, mints and minting of dates on the coins), and also the technologies of their producing used by the counterfeiters. The special attention is dedicated to the local imitation of Crimean Khanate coins which is typical only for the finds in Bessarabia region, presented in that collection.

Keywords National museum of Ukrainian history, V. Grinkovskiy collection, North Black sea coast, Bessarabia, artisanal forgery, counterfeit, imitation, private duffer, technology of production

У 1992 р. НМІУ придбав колекцію монет та предметів декоративно-ужиткового мистецтва у краєзнавця Валентина Грінковського. Упродовж десятиліть Валентин Прокопович систематично обстежував береги Дністровського лиману та прибережну смугу Чорного моря, шукаючи і збираючи предмети старовини. За 30 років В. Грінковський назбирав колекцію, що налічувала близько 1000 предметів. Здебільшого це були монети античних міст-держав Ольвії, Тіри, Ніконію та Херсонесу, а також Молдавського князівства, Речі Посполитої, Золотої Орди, Османської імперії, Кримського ханства тощо¹. Серед монет раніше було вивчено та опубліковано дослідження про досить рідкісні екземпляри мідних молдавських монет Аспрокаструну² та срібні данги Золотої Орди, карбовані від імені хана Абдаллаха (764–771 р. х.) на монетному дворі Шехр-аль-Джадід / Янгі-Шехр³. Крім монет, у колекції також представлені прикраси: сережки; лунниці; намисто, виготовлене з глини, пасти; скло. Загалом, колекція містить артефакти за період від доби каменю до другої половини XIX ст.

З посиленням військово-політичного впливу османів у Північному Причорномор'ї на грошовому ринку територій, які потрапили у залежність від Османської імперії, посилюються позиції турецької монети. З кінця XV ст. османські акче та мангіри, а пізніше – бешлики, султани, пара, куруші, золти та багато інших номіналів монет сформували основу грошового обігу Північного Причорномор'я, зберігши свої домінуючі позиції протягом кількох століть. Остаточно турецька монета утвердилася в регіоні після захоплення османами фортець Білгорода та Кілії у 1484 р. Особливістю обігу османських монет у Північному Причорномор'ї є те, що у складі скарбів та серед одиничних знахідок переважають срібні монети, а мідні є більш характерними для Старого Орхею та Білгорода-Дністровського⁴. Визначені особливості грошового обігу в історичному Акермані також підтверджуються зібраними В. Грінковським османськими монетами на березі Дністровського лиману, серед яких переважають срібні акче та мідні мангіри.

Будучи найпоширенішою монетою на грошовому ринку Північного Причорномор'я у XV–XVII ст., османські акче миттєво стали прототипами для приватної підробки. Цьому сприяло також незнання більшою частиною населення арабського письма, що значно спрощувало збут підробок. Місцеві фальшувальники так само здебільшого не володіли арабським письмом, тому написи на підробках є лише грубими та нечитабельними імітаціями легенд монет державного карбування.

Досліджені фальшиві монети Османської імперії та Кримського ханства відрізняються широкою різноманітністю як прототипів підробки (різних монетних номіналів, правлячих султанів та ханів, монетних дворів тощо), так і технологіями виготовлення фальсифікатів.

У процесі дослідження та паспортизації ісламських монет із зібрання В. Грінковського нам вдалося виявити тогочасні приватні підробки монет, які суттєво розширюють наше уявлення про фальшивомонетництво у Північному Причорномор'ї в Османську добу порівняно із проведеними нами раніше комплексними дослідженнями фальшивих монет Кримського

¹ Вакуленко Л., Зразюк З. Монети античних міст Тіри та Ніконія в нумізматичному зібранні НМІУ. Колекція В. Грінковського / Л. Вакуленко, З. Зразюк // Науковий вісник НМІУ: зб. наук. пр. – К., 2016. – С. 153–160.

² Зразюк З. Редкая серия молдавских городских монет XV в. из Белгорода-Днестровского / З. Зразюк // Тезисы докладов и сообщений [“Седьмая всероссийская нумизматическая конференция”], 19–23 апреля 1999 г. – М., 1999. – С. 87–89.

³ Бойко-Гагарин А. Данги хана Абдаллаха чеканки монетного двора Янги-Шехр / Шехр-аль-Джадид из коллекции В. П. Гринковского в собрании Национального музея истории Украины / А. Бойко-Гагарин // Al XVI-lea simpozion de numismatica. – Programul si rezumatele comunicarilor. – 22–23 septembrie 2016. – Chisinau, 2016. – S. 29–31.

⁴ Травкин С. О монетах Османской империи на территории Бессарабии в XV–XVI вв. / С. Н. Травкин // Тезисы докладов и сообщений [“Шестая всероссийская нумизматическая конференция”], Санкт-Петербург, 20–25 апреля 1998 года. – СПб., 1998. – С. 86–87.

ханства⁵ та Османської імперії⁶. Приватні підробки монет ми розуміємо як фальшиві монети, виготовлені незаконним чином поза межами державного монетного двору особами, які не мали права монетної регалії.

Серед монетних знахідок археологічної Білгород-Тирської експедиції є османські монети султанів Баязида II, карбовані на монетних дворах міст Костантинія (сучасний Стамбул), Едірне та Новар, а також султана Селіма I Явуза, карбовані в містах Костантинія та Амас'я, Сулеймана I Кануні карбування міст Кратова та Сидрекапсі, а також Мурада III карбування міста Джанджі (тур. *Çanşa*⁷, сучасне місто Гюмюшане в Туреччині) і Ахмеда I карбування Едірне⁸. Слід зазначити, що якісний склад колекції В. Грінковського також збігається із монетними знахідками офіційних археологічних експедицій, проведених у районі Білгорода-Дністровського, включаючи найпоширеніші османські монети державного карбування. Популярність і поширення цих монет, а також їх сприйняття та широке використання місцевим населенням підштовхувало до їх активного фальшування.

Легенди на приватних підробках із зібрання В. Грінковського (рис. 1–8) здебільшого є грубими імітаціями арабських літер, збереглися лише нечитабельні їх фрагменти. Точні прототиби наявних у зібранні підробок нам вдалося встановити лише для кількох монет, які мають характерні для масових типів османських акче лінійні орнаменти. Це підробки за прототипом акче султанів Мурада II (1421–1444, 1445–1451) (рис. 1), Баязида II (1481–1512) (рис. 2), Селіма I Грізного (1512–1520) (рис. 3) та Ахмеда I (1603–1617) (рис. 4). Варто наголосити, що справжні акче, карбовані від імені зазначених султанів на державних монетарнях, були дуже поширеними в грошовому обігу Північного Причорномор'я, що і спонукало зловмисників відтворювати їх у підробках. Дві фальшиві монети зберегли лише фрагменти легенд (рис. 5–6), що унеможлиблює точну ідентифікацію їхнього прототипу. Одна монета із повністю втраченими зображеннями зберегла лише шар поверхневого покриття дорогоцінним металом (рис. 6).

Одним із найпоширеніших методів виготовлення фальсифікатів у добу Середньовіччя та раннього Нового часу, згідно з нашими спостереженнями, є метод виготовлення заготовки фальшивої монети (з металевого дроту або шляхом вирізання із розкатоного листа металу) із нанесенням на неї рельєфу фальшивими штемпелями з подальшим покриттям її поверхневим шаром, що імітує дорогоцінний метал (за допомогою амальгами або лудження). Серед вивчених підробок монет з колекції В. Грінковського є екземпляри з поверхневим покриттям (рис. 1–6). Нумізматиці також відомі підробки османських монет зі срібла, подібні до яких екземпляри також наявні в описуваному зібранні (рис. 7).

Спершу вчені вважали, що найбільш ранніми османськими монетами, які з'явилися у грошовому обігу Північного Причорномор'я були срібні акче султана Мурада II⁹, котрі карбували у період між 1430 та 1444 роком¹⁰, знайдені на території Молдавії¹¹. Хоча нині нумізматам відомі також знахідки монет Мурада I (1362–1389) в районі міста Білгорода-Дністровського, але їх

⁵ *Бойко-Гагарин А. С.* К вопросу о фальшивых монетах в Крымском ханстве во второй половине XV–XVI вв. / *А. С. Бойко-Гагарин* // Восточная нумизматика в Украине: Улус Джучи, Крымское ханство и сопредельные государства в XIII–XVIII вв.: сб. публ. – Ч. III. – К., 2013. – С. 79–92.

⁶ *Бойко-Гагарин А. С.* Фальшивые монеты Османской Империи XV–XIX веков в Северном Причерноморье / *А. С. Бойко-Гагарин* // Дриновський збірник. – Т. VIII. – Харків-Софія: Вид-во Болгарської академії наук ім. проф. Марина Дринова, 2015. – С. 95–115.

⁷ *Srećković S.* Ottoman mints & coins / *S. Srećković*. – Belgrade, 2002. – P. 83.

⁸ *Богуславский Г. С., Янов Д. М.* Акче Османской империи последней четверти XV – последней четверти XVII вв. (из новейших находок Белгород-Тирской экспедиции) / *Г. С. Богуславский, Д. М. Янов* // Древнее Причерноморье. – Вып. 10. – Одесса, 2013. – С. 55–68.

⁹ *Srećković S.* Akches. Volume I. Orhan Gazi – Murad II. 699–848 AH / *S. Srećković*. – Belgrade, 1999. – P. 173–178.

¹⁰ *Pere N.* Osmanlılarda Madeni Paralar. – Yayı ve Kredi Bankasının Osmanlı Paraları Koleksiyonu. – Istanbul, 1968. – P. 84, Levha 5, № 52–62.

¹¹ *Nicolae E.* Moneda Otomană în Țările Române în perioada 1415–1512 / *E. Nicolae*. – Chișinău, 2003. – P. 46.

наявність у грошовому обігу слід розглядати не раніше 80–90-х рр. XV ст. Румунським вченим Еудженом Ніколає описано приватну підробку акче за прототипом монет карбування міста Серез 834 р. х. (1431 р.) султана Мурада II, знайдену у складі монетного комплексу в районі Старого Орхею в Молдавії¹². У досліджуваній приватній колекції монет, переданих до НМІУ, є приватна підробка акче Мурада II за прототипом карбування одного з міст: Серез, Едірне, Бруса (також трапляються назви Бурса та Буруса)¹³, Амас'я (тур. Amasya¹⁴) або Новар (рис. 1), що є першої зафіксованою знахідкою приватної підробки за прототипом монет цього султана на території України.

Серед фальшивих османських монет, що з-поміж знахідок у Північному Причорномор'ї, є підробки срібних акче, карбованих за прототипом монет султана Баязида II¹⁵. У досліджуваному регіоні вже були знайдені підробки монет султана Баязида II під час археологічних пошуків на території Акерманської фортеці у Білгороді-Дністровському. Інші монетні знахідки, отримані в експедиції, мають спільні риси із зібранням В. Грінковського, визначаючи османські, джучидські, молдавські та угорські монети, а також монети кримських ханів династії Гіреїв (Гераїв)¹⁶. У досліджуваній колекції нам також вдалося виявити та дослідити фальшиве акче, виготовлене за прототипом монет Баязида II¹⁷ (рис. 2).

За даними молдавського вченого А. Нудельмана, у грошовому обігу Північного Причорномор'я окрім монет Баязида II, вагому роль відігравали монети османських султанів Селіма I Явуза та Сулеймана I Кануні (1520–1566)¹⁸. У попередньому дослідженні нами були зафіксовані знахідки фальшивих монет за прототипом акче султана Селіма I Явуза, карбованих на монетарнях міст Костантинія та Новар у 918 р. х. (1512 р.)¹⁹. У колекції В. Грінковського нам вдалося виявити фальшиве акче, виготовлене за зразком монет Селіма I Явуза, карбованих на монетарні у місті Кон'я (тур. Конуя)²⁰ (рис. 3). Досліджена фальшива монета збережена у досить добромому стані, на полі видима значна частина шару поверхневого покриття та імітації арабської погано читабельної легенди.

Підробка османських акче приносила досить високу вигоду. Як приклад наведемо ціни на продовольчі товари в Османській імперії. Відомий турецький мандрівник та політичний діяч Евлія Челебі (1611–1682) під час подорожі до Малої Азії через місто Ерзурум зазначає, що ціни на ринках у місті досить низькі, при цьому 40 курячих яєць, так само як і 5 окка²¹ білого хліба, коштують лише 1 акче²². Але, враховуючи схильність мандрівника до перебільшень, слід звернутися до більш ґрунтовних праць. У своєму дослідженні історії грошового обігу Османської імперії видатний турецький вчений Шевкет Памук вказує, що на початку XVI ст. середньо-

¹² Nicolae E., Raileanu N. Aspri ottomani falși descoperiti la Orheiul Vechi / E. Nicolae, N. Raileanu // Comunicări studii și note “Simpozion de Numismatică”, 13–15 Mai 2001, București. – București: Editura Enciclopedică, 2002. – P. 189–194.

¹³ Srečković S. Ottoman mints & coins... – P. 75.

¹⁴ Ibid. – P. 49.

¹⁵ Бойко-Гагарин А. С. Фальшивые монеты Османской Империи XV–XIX веков в Северном Причерноморье... – С. 95–115.

¹⁶ Boldureanu A. Un lot de monede medievale si moderne descoperit la Catatea Alba. Observatii preliminare / A. Boldureanu, L. Vasumenco-Pirnaeu // Archeologia Moldovei. – XXXIV. – Bucuresti, 2011. – P. 233.

¹⁷ Pere N. Osmanlılarda Madeni Paralar. – Yapi ve Kredi Bankasının Osmanlı Paraları Koleksiyonu / N. Pere. – Istanbul, 1968. – P. 100, Levha 8, № 105.

¹⁸ Нудельман А. А. Топография кладов и находок единичных монет / А. А. Нудельман. – Кишинев, 1976. – 195 с.

¹⁹ Бойко-Гагарин А. С. Фальшивые монеты Османской Империи XV–XIX веков в Северном Причерноморье... – С. 95–115.

²⁰ Pere N. Osmanlılarda Madeni Paralar... – P. 105, Levha 9, № 135.

²¹ 1 окка = 1,2828 кг, тобто на 1 акче можна було придбати більше 6 кг хліба.

²² Челеби Э. Книга путешествия. Земли Закавказья и сопредельных областей, Малой Азии и Ирана / Э. Челеби. – Вып. 3. – Москва: Наука. – 1983. – С. 96.

денна заробітна плата робітника становила 5 акче²³, при цьому 1,5 кг хліба та 600 г баранини коштували по 1 акче²⁴. Вчений наводить приклад цін для обґрунтування високої доцільності та зручності використання мідних монет як розмінних для срібних за високої вартості останніх. За аналогією можна стверджувати, що і підробка в періоди високої вартості акче так само приносила вагому вигоду.

За часів правління султана Мурада III (1574–1595) відбулися суттєві зміни у грошовому господарстві Османської імперії. Для стимуляції ввезення срібла на територію імперії 1580 р. владою були скасовані всі митні збори на ввезення дорогоцінних металів, що сприяло інтенсивному притоку європейського срібла в Левант²⁵. Внаслідок цього на початку 80-х рр. XV ст. в результаті ввезення значної кількості іспанських реалів, карбованих із видобутого в Південній Америці срібла, вартість османського акче почала швидко знижуватися. Відомим тюркологом М. С. Меєром проаналізовано динаміку зростання цін в Османській імперії у XVI–XVII ст., спричиненого падінням курсу обміну акче в перерахунку на золоті дукати²⁶. Внаслідок проведеної протягом 1584–1586 рр. грошової реформи відбулося “велике знецінення акче”, виражене зниженням ваги монет з 0,682 до 0,384 г.

Зниження вартості акче призвело до появи нових номіналів монет – бешликів (монет, вартістю 5 акче) та онликів (монет, вартістю 10 акче). Монети цих номіналів одразу привернули увагу фальшувальників. До середини XVII ст. приватні підробки османських акче стають вкрай рідкісними, адже підробляти монети цього номіналу вже майже не було сенсу. У попередньому проведеному дослідженні серед підробок, виготовлених за зразком монет султана Ахмеда I, нам вдалося вивчити та зафіксувати фальсифікати срібних дирхемів (монети цього номіналу вже майже не виготовляли після правління Ахмеда I²⁷) та бешликів²⁸. Тому серед вивчених монет із зібрання НМІУ у описаному вище контексті на особливу увагу заслуговує фальшиве акче, виготовлене за прототипом монет султана Ахмеда I²⁹ (рис. 4), адже підробки за зразком акче цього султана раніше нами не були зафіксовані.

Питання щодо локалізації місць виготовлення підробок османських монет є досить складним, адже нині дослідники не мають доступу до даних щодо знахідок фальшивих монет (ні щодо одиничних екземплярів, ні щодо скарбів). Для аргументованих припущень стосовно місць виготовлення тих чи інших видів підробок необхідно розробити топографію на основі великої кількості достовірних даних щодо знахідок фальшивих османських монет на території Північного Причорномор'я, яка б дала змогу дослідникам виявити потенційні центри підроблювання монет, аналізуючи скупчення знахідок, схожих за стилем виконання, в окремих регіонах. Нині ми можемо лише припустити, що на територію Північного Причорномор'я потрапляли фальшиві османські монети, виготовлені в самій Османській імперії або місцевим населенням на території історичної Бессарабії та Криму.

У контексті визначення локалізації можливих місць підроблення ісламських монет на особливу увагу заслуговує одна монетна підробка із зібрання В. Грінковського (рис. 8). Українським нумізмом-тюркологом Равілем Ісламовим зафіксовано та проаналізовано численні

²³ *Patuk Ş.* A monetary history of the Ottoman Empire / Ş. Pamuk. – Cambridge: Cambridge university press, 2000. – P. 57.

²⁴ *Ibid.* – P. 67.

²⁵ *Іналджик Г.* Османська імперія, класична доба 1300–1600 рр.: пер. з англ. / Г. Іналджик. – К.: Критика, 1998. – С. 151.

²⁶ *Мейер М. С.* Влияние “Революции цен” в Европе на Османскую империю / М. С. Мейер // Народы Азии и Африки. – 1975. – № 1. – С. 96–107.

²⁷ *Pere N.* Osmanlılarda Madeni Paralar... – P. 144–225.

²⁸ *Бойко-Гагарин А. С.* Фальшивые монеты Османской Империи XV–XIX веков в Северном Причерноморье... – С. 95–115.

²⁹ *Srećković S.* Akches. Volume V. Mehmed III – Mustafa I. 1003–1032 AH / S. Srećković. – Belgrade, 2007. – P. 109–166.

знахідки мідних монет в околицях с. Новоозерне в Ізмаїльському р-ні, а також на території Ренійського, Болградського і Татарбунарського р-нів Одеської обл., об'єднані між собою схожим стилем виконання та технологією виготовлення³⁰. Для зазначених монет досить характерні візерунки у вигляді кривих ліній із незначними відгалуженнями, що лише віддалено нагадують легенди ісламських монет. Можна лише припустити, що криві лінії імітують написання слова “дурібе”, характерне для ісламських монет досліджуваного періоду і означає в перекладі “карбований, виготовлений”. Згідно з припущенням Равіля Ісламова ці мідні монети є локальними імітаціями, якими користувалися буджакські татари під час дрібної торгівлі на території Нижнього Дунаю. Аналізуючи добре збережені екземпляри з фрагментами легенди, Равілю Ісламову вдалося встановити, що як зразок для підробки фальшувальники використали акче кримського хана Селіма I Гірея (1671–1678, 1684–1691, 1692–1699, 1702–1704), карбовані у 1101 р. х. (1690 р.).

Дослідник описує імітації монет, досить схожі за стилем виконання на підробки з колекції В. Грінковського (рис. 8). Але вивчений нами екземпляр виготовлений з металу білого кольору (імовірно, низькопробного срібла), що не дає змогу класифікувати цю монету як ідентичну описаним Р. Ісламовим. Максимально подібними до описуваної монети є імітації, опубліковані в Базі даних монет Сходу (сайт www.Zeno.ru)³¹, представлені під номерами Zeno #153824–153824 (рис. 9) і визначені як локальні імітації, характерні для знахідок з околиць Ізмаїла (Одеська обл.). Опубліковані в Базі даних монет Сходу (сайт www.Zeno.ru) монети, а також вивчені Р. Ісламовим, мають спільні риси з екземпляром із зібрання В. Грінковського (рис. 8) – наявність нечитабельних імітацій легенди у вигляді кривих ліній із відгалуженнями, а також наявність на монеті великої кількості вільного поля, не характерне для ісламських монет державного карбування в Османській імперії та Кримському ханстві того часу. Це дає можливість визначити екземпляр із музейної колекції як локальну підробку. Аналізуючи стилістику опублікованих у Базі даних монет Сходу (сайт www.Zeno.ru) та музейному зібранні монет, можна припустити, що зловмисники також могли копіювати бешлики Кримського ханства, карбовані від імені ханів Арслана I (1748–1756, 1767) або Халіма I Гіреїв (1756–1758) на монетному дворі в місті Бахчисарай³².

Наявність серед опублікованих у нумізматичній літературі та електронній базі імітацій монет Кримського ханства, виконаних одночасно і з міді, і з низькопробного срібла в досить схожому стилі, дає змогу припустити, що в кінці XVII – серед XVIII ст. на території Бессарабії існувала потужна підпільна монетарня, що виробляла локальні імітації ісламських монет.

Наявність на монеті з музейного зібрання (рис. 8) краплеподібного отвору від удару ножем або іншим гострим предметом могла мати дві причини: використання монети як прикраси для одягу або перевірка її на предмет підробки для грошового обігу. Обидві причини були досить характерними та поширеними практиками в досліджувану добу. Зважаючи на це, можна також припустити існування факту перевірки цієї монети на справжність місцевим населенням, враховуючи значну невідповідність зображень на її полі порівняно із зображеннями на монетах державного карбування, наявними на той час на грошовому ринку.

Висновки

Ми розглянули тогочасні приватні підробки монет Османської імперії та Кримського ханства із колекції краєзнавця В. Грінковського із зібрання Національного музею історії України.

³⁰ *Исламов Р.* Чеканка медных монет в XVII–XVIII вв. на Нижнем Дунае / Р. Исламов // Восточная нумизматика в Украине: Улус Джучи, Крымское ханство и сопредельные государства в XIII–XVIII вв.: сб. публ. – Ч. III. – К., 2013. – С. 93–94.

³¹ Zeno.ru – Oriental Coins Database [El. resource]. – Access mode: <http://www.zeno.ru/showgallery.php?cat=11568>. – Title from the screen (29.11.2016).

³² *Retowski O.* Die Münzen der Girei / O. Retowski. – Moskau: Buchdruckerei und Schiftgiesserei von Otto Herbeck, 1905. – Taf. XIV–XV.

Досліджені фальшиві монети із музейної колекції суттєво доповнюють уявлення про фальшування монет у Північному Причорномор'ї в Османську добу, а саме:

- 1) вперше введено до наукового обігу фальшиве акче султана Мурада II, знайдене на території сучасної України;
- 2) вперше виявлено фальшиве акче султана Селіма I Явуза, виготовлене за прототипом монет, карбованих у місті Конья;
- 3) вперше зафіксовано фальшиве акче, виготовлене за прототипом монет султана Ахмеда I;
- 4) виявлено рідкісні локальні імітації кінця XVII – середини XVIII ст., характерні лише для знахідок Бессарабії.

Якісний склад колекції В. Грінковського також збігається із монетними знахідками офіційних археологічних експедицій, проведених у районі Білгорода-Дністровського, включаючи найпоширеніші османські монети державного карбування, які й стали прототипами для виготовлення монетних підробок.

Для виготовлення вивчених монетних підробок фальшувальниками застосовували технології карбування та нанесення на поверхню заготовки шару поверхневого покриття за допомогою амальгами чи лудження, а також виготовлення імітації з низькопробного срібла.

Каталог фальшивих монет

Рисунок 1.

**Тогочасна приватна підробка османського акче султана Мурада II (1421–1444, 1445–1451).
№ ТКВ-5884-7. Розмір: 10,5/10,6 мм. Вага: 0,62 г.**

Рисунок 2.

**Тогочасна приватна підробка османського акче султана Баязида II (1481–1512).
№ ТКВ-5884-82. Розмір: 10,5/10,9 мм.**

Рисунок 3.

Тогочасна приватна підробка османського акче султана Селіма I Грізного (1512–1520) карбування монетного двору Конья 918 р. х. (1512 р.).

№ ТКВ-5884-27. Розмір: 10,8–12,4 мм. Вага: 0,59 г.

Рисунок 4.

Тогочасна приватна підробка османського акче султана Ахмеда I (1603–1617) карбування монетного двору в Костантинії.

№ ТКВ-5884-87. Розмір: 7,8 мм.

Рисунок 5.

Тогочасна приватна підробка османського акче прототипу карбування монетного двору в Новар або Новаберде.

№ ТКВ-5884-90. Розмір: 8,9 мм.

Рисунок 6.

Тогочасна приватна підробка османського акче XV–XVI ст.

№ ТКВ-5884-63. Розмір: 9,2/10,7 мм.

Рисунок 7.
Тогочасна приватна підробка османського акче XV–XVI ст.
Читабельний фрагмент легенди: “[...] лтан” від назви титулу Султан.
№ ТКВ-5884-70. Розмір: 10,1/10,3 мм.

Рисунок 8.
Локальна імітація монет Кримського ханства XVII–XVIII ст.
№ ТКВ-5884-8. Розмір: 9,1/9,7 мм. Вага: 0,14 г.

Home » ISLAMIC WORLD » Giray Khans (Khanate of the Crimea), 824-1197 » Imitations from Izmail

Images 1 to 5 of 5

		
#153824: Izmail imitation of Giray's aqche.	#153825: Izmail imitation of Giray's aqche.	#153826: Izmail imitation of Giray's aqche.
User: lowvolga	User: lowvolga	User: lowvolga
Views: 40	Views: 28	Views: 23
Date: 2-May-15	Date: 2-May-15	Date: 2-May-15
Comments: No comments	Comments: No comments	Comments: No comments
		
#153828: Izmail imitation of Giray's aqche.	#153827: Izmail imitation of Giray's aqche.	
User: lowvolga	User: lowvolga	
Views: 44	Views: 34	
Date: 2-May-15	Date: 2-May-15	

Рисунок 9. Скрін-шот електронної Бази даних монет Сходу (сайт www.Zeno.ru).
Локальні імітації акче Кримського ханства з околиць Ізмаїлу.